

Mission de France

Twee zaken over het Franse katholicisme zijn algemeen bekend: aan de ene kant beschikt de Franse Kerk over een uitgelezen groep intellectuelen, aan de andere kant heeft ze te maken met een enorme massa mensen die zich in leer en leven van het evangelie heeft afgekeerd, soms gaat dat laatste al zo ver dat van Christus en zijn leer niets meer te zien is. Zo staat de Franse Kerk, die in haar hoogste geledingen over zo'n geweldige intellectuele cultuur beschikt, tegelijk voor de uitdaging grote groepen ongelovigen te bekeren.

Als we dit wat langer tot ons laten doordringen, komt de vraag op of deze twee gegevens raakvlakken hebben. Kan de hoogstaande Franse geestelijke cultuur ook de ongelovige massa's van nut zijn? Dat die cultuur een machtig reservoir vormt, is voor iedereen duidelijk. Naast Frankrijk profiteert het katholicisme er wereldwijd van. Zo'n reservoir is nodig. De vraag is nu echter of en hoe we die cultuur voor grote groepen mensen (in de eigen samenleving) toegankelijk kunnen maken. De rijkdommen in woord en gedachte vragen om een vertaling naar apostolische waarden.

Via het apostolaat bereikt de Kerk immers niet-gelovigen. De Kerk in Frankrijk staat daarbij voor de uitdaging grote volksgroepen in aanraking te brengen met de rijkdommen van een levend katholiek geloof. Rijpe theoretische inzichten bewijzen dan hun nut. Een katholieke intellectuele cultuur op zich vormt de samenleving nog niet om, ze is nog niet direct apostolisch. Maar omdat ze de actiebronnen voedt, is ze het indirect wel.

Intellectuelen hebben een bijzondere taak bij de doorwerking van culturele waarden, de Franse missionaire beweging heeft dat goed begrepen. Hoewel de beweging zelf niet intellectueel van karakter is, besteedt ze wel veel aandacht aan contacten met de

intellectuelen. Voor haar apostolisch werk put ze vaak uit hun overwegingen en inzichten.

De nogal forse en radicale stelling dat Frankrijk een missiegebied is, is al direct een mooi voorbeeld. Lang en diep nadenken in combinatie met een krachtige (voor de Fransen karakteristieke) logica deed haar rijpen. Daar kwam echter een grote apostolische bezieling bij. De uitspraak dat Frankrijk een missiegebied is, brengt immers ook een grote verantwoordelijkheid mee, die verantwoordelijkheid nemen was zeker niet gemakkelijk.

Henri Godin, een Franse priester en initiatiefnemer voor de 'Mission de Paris', was de eerste die Frankrijk een missiegebied noemde. Men beschouwt Godin wel als de geestelijke vader van de binnenlandse missionaire beweging in Frankrijk. Zijn boek 'La France: pays de mission' maakte grote indruk. Het verhaal gaat dat kardinaal Suhard van Parijs tot tranen toe geroerd was toen hij de bittere en met zoveel betrokkenheid neergeschreven feiten las.

Godin leefde als een apostel in de Parijse voorsteden. Hij nam de levenswijze van de bewoners over en paste zich helemaal aan hen aan. Alleen de persoonlijke en volledige overgave aan het evangelie onderscheidde

hem. De rijkdom daarvan wilde hij uitdelen aan de mensen met wie hij samenleefde. Zijn werk in de Parijse voorsteden putte Godin de laatste jaren van de oorlog helemaal uit.

Een tweede pionier van de nieuwe missionaire beweging in Frankrijk is pater Loew, een dominicaan. Hij is zielzorger onder de havenarbeiders van Marseille. Het dragen van een wit habijt betekent vandaag op zichzelf niets meer, zo ontdekte hij. Pater Loew besloot zich aan zijn omgeving aan te passen. Levend temidden van de arbeiders werd hij één van hen. Langzamerhand werd hij zo ook de pastor van zijn collega's en kameraden. Inmiddels is in de voorsteden van Marseille een tweede arbeidersparochie gesticht. In St. Louis, de eerste parochie, werken priesters die opgeleid zijn door de 'Mission de France'.

In Parijs en Marseille zijn de grootste arbeidersconcentraties van heel Frankrijk te vinden. De term 'missieland' slaat echter niet alleen op de moderne arbeiderswijken, ook het platteland kent zijn 'pays de mission'. De priester Boulard schreef (samen met A. Achard en H.J. Emerard) het boek 'Problèmes missionnaires de la France rurale' (Ed. du Cerf). Het laat zien hoe het missionaire werk eruit ziet op het platteland. Voor ons in Polen is dit misschien het meest interessant.

Het perspectief van de missie kleurt de Franse kaart op een geheel eigen wijze. Zowel Godin als Boulard beschrijven in hun boeken zo'n kaart. Frankrijk valt dan in drie delen uiteen, deze driedeling wordt bepaald door de verhouding tot het katholieke geloof. De drie gebieden zijn:

- a. Een katholiek gebied ('pays de chrétienté')
- b. Een gebied waar de cultuur van het christendom nog voortbestaat, maar waar de godsdienstige praktijk verdwijnt ('pays

non pratiquant de culture chrétienne')

- c. Een missionair gebied ('pays de mission').

Gebieden van de eerste soort treffen we aan in die delen van Frankrijk waar de christelijke traditie nog levend is. De deelname aan het liturgische en sacramentele leven (rond de 90%) boezemt vertrouwen in, en de christelijke beginselen en bronnen waar de Kerk uit put hebben nog betekenis in het leven van de mensen. Niet losgescheurd van zijn wortels verloopt het christelijk leven hier nog als een organisch geheel.

De tweede soort vormen die gebieden waar men nog steeds in het bereik van de christelijke cultuur leeft. Maar cultuur is hier dan wel een afgeleide grootheid, de band met de eigenlijke geestelijke bronnen van die cultuur is al verbroken. De cultuur bestaat er los van haar wortels. Eigenlijk leeft de cultuur dan al niet meer. Wat overblijft is een bepaalde stijl met uiterlijke gebruiken, die meer op afspraak dan op overtuiging berust. Terwijl de eerstgenoemde plaatsen nog volop de kracht van de religieuze christelijke traditie tonen, zakt bij de tweede de traditie af tot een secundaire vorm, de godsdienstige werkelijkheid heeft haar diepe en authentieke invloed op het leven dan al verloren. Die mensen die hier deel van uitmaken, leven alleen nog in het verlengde van het christelijk geloof. Een consensus over een manier van leven vervangt, of beter verdrijft, de bovennatuurlijke kracht van het geloof.

Dan is er tenslotte nog het 'pays de mission' – het missiegebied. Zelfs de uiterlijke vormen van het christendom hebben hier hun betekenis verloren. Het leven toont geen enkel verband meer met de religieuze christelijke traditie. Heel andere vooronderstellingen bepalen het leven. Dit zijn de gebieden waar kinderen, wanneer ze een kruisbeeld zien, verwonderd vragen: "Wie is

dat?” – ze herkennen het beeld niet eens meer. Een missiegebied is kortom een omgeving waar we van het evangelie geen enkel spoor meer aantreffen, zelfs geen resten of uiterlijke vormen. Niets. Zero.

Godin ontdekte zulke volledig ontchristelijke gebieden in de grootstedelijke arbeiderswijken, Boulard trof ze aan op het platteland.

De feiten spreken voor zich, met statistische nauwkeurigheid zijn ze opgemaakt en vastgesteld. Maar de pioniers, die deze feiten vaststelden en beschreven, lieten het niet bij constatering. Ze droegen ook oplossingen aan. Zo werkten ze een heel systeem van pastoraat en apostolaat uit, dat aansloot bij de in kaart gebrachte situatie. Het bleef niet bij boeken en theorie. Met het getuigenis van hun leven deden ze apostolisch werk onder de ongelovigen. Ze leerden de omgeving steeds beter kennen, en probeerden er de beste werkwijzen uit.

De nieuwe apostelen van Frankrijk beseften dat ze met hun werk op het nulpunt moesten beginnen. Ze zagen de werkelijkheid onder ogen, ze begrepen dat van de vele christelijke monumenten nog maar een façade rest, daarachter is slechts een vacuüm. Dat wat traditie heet heeft al geen levenskracht meer. De ervaring leert dat een gemiddelde katholiek die van bijvoorbeeld Bretagne naar een ongelovige, in ieder geval niet praktiserende, omgeving verhuist, de religieuze praktijk met een verbijsterend gemak afwerpt en heel snel volledig opgaat in zijn omgeving. Dan blijkt dat de traditie die hij van thuis meenam hem niets heeft mee gegeven.

Katholieke schrijvers en werkers luiden de alarmklok nu de geestelijke bronnen van de religieuze traditie uitdrogen. Het proces is kenmerkend voor de Franse samenleving. Een koele rationele benadering is hier veel gebruikelijker dan bij ons in Polen. De ana-

lyse en visie van de groep rond ‘Mission de France’ bewijst dat in de nabije toekomst over de hele linie een nieuwe type pastoraat en apostolaat nodig zal zijn. Andere vergelijkbare bewegingen bevestigen dit beeld. In het ene geval zal dit type pastoraat op bekeering van moderne heidenen gericht zijn, in een ander op het voorkomen dat een nieuw heidendom opkomt.

Het boek *Paroisse communauté missionnaire (De parochie - een missionaire gemeenschap)* van pastoor Michonneau vertelt hoe het werk er in de praktijk uitziet. Het biedt een verslag en tegelijk een leidraad voor een missionaire gemeenschap, zoals die gestalte krijgt in de arbeiderswijken van Parijs. Het boek bespreekt de bijzonderheden van het parochielevens in een verregaand ongelovige omgeving. Michonneau beschrijft nieuwe, missionaire principes, die de organisatie van de parochie bepalen. De parochie komt naar voren als een geheel, als een gemeenschap. De naam geeft een verband van priesters en leken aan.

De priestergemeenschap is helemaal gericht op ‘témoignage’ (getuigenis). Hoe het evangelie het hele leven doortrekt willen zij tonen aan de omringende ongelovigen. Dat slaat een eerste bres in het vooroordeel dat hier bestaat over priesters en het katholiek geloof. Metterdaad getuigen priesters van het evangelie. Ze houden zich daarbij strikt aan de geest van het evangelie, juist op die punten waar de arbeiders het meest gevoelig voor zijn. In de nieuwe gemeenschappen ligt daarom veel nadruk op armoede en belangeloosheid. De priesters leggen geen geloften af. Ze houden zich eenvoudig aan de gemiddelde levensstandaard van hun omgeving, meestal nemen ze zelfs met minder genoegen. De belangeloosheid komt tot uitdrukking in het weigeren van vaste betaling voor diensten. Die diensten worden geregeld met behulp van een

offerblok dat de gelovigen gebruiken om hun bijdrage te geven. Dat betekent een breuk met het traditionele systeem van betaling voor liturgische diensten, zoals huwelijk en begrafenissen.

De priesters van de 'Mission de France' delen ook het dagelijkse werk met de arbeiders. Dat is niet alleen in de lijn van de oude Paulijnse traditie ("Voor mijn onderhoud heb ik met mijn eigen handen gewerkt"), ze willen er nog iets anders mee uitdrukken. Dat 'meer' heeft te maken met de mystiek, de spiritualiteit van de missionaire beweging. De priester offert, verbonden met Christus, alle menselijke moeite en arbeid aan de hemelse Vader. Juist door de verbondenheid met zijn omgeving laat hij het offer van Christus zijn hele leven bepalen. Dat gebeurt niet alleen door het onbloedig offer van de mis. Op een heel persoonlijke wijze gebeurt het door alles wat hij in zijn omgeving de hemelse Vader als offer kan aanbieden.

De gemeenschappelijke arbeid doorbreekt ook de vijandige opstelling van de omgeving, de gemeenschappelijke werkplaats schept een band. Het delen in de zorgen en vragen van elkaars leven opent een weg voor het apostolaat.

Is dit de juiste manier van apostolaat? Niet iedereen deelt deze visie. De Belgische priester Jozef Cardijn bijvoorbeeld (de schepper van de Belgische JOC - Jeunesse Ouvrière Catholique/Katholieke Arbeidersjeugd) denkt er heel anders over. We laten de vraag of dit nu precies de juiste aanpak is rusten. Ons lijkt wel duidelijk dat we hier te maken hebben met één van de spontane openbaringen van Gods Geest. Die Geest openbaart zich steeds weer in het leven van de Kerk, Hij wijst nieuwe, niet vermoede wegen.

Het gemeenschappelijk leven is een andere vernieuwing van de 'Mission'. De priesters delen een gezamenlijke woning,

gezamenlijke maaltijden en vooral gemeenschappelijk werk. Er is ruimte voor uitwisseling van gedachten, ideeën en waarnemingen. Dit samenleven geeft een belangrijk geestelijk houvast in een vreemde, soms zelfs vijandige omgeving. De gemeenschap versterkt ook de persoonlijke beleving van het priesterschap.

We bevinden ons hier nog op een soort geestelijk voorterrein, de spiritualiteit van de arbeiders komt zo in het vizier. Maar hoe ziet het directe apostolaat er uit?

De arbeider van de 'Mission' moet goed begrijpen dat de geloofsafval van de omringende samenleving (die soms al twee of drie generaties teruggaat) een psychologische reden heeft. Die ligt in een (voor de Fransen kenmerkende) materialistische geest. Geloven betekent daar tegenover je verstand overgeven aan God die zich openbaart. Een ook voor de ongelovige herkenbaar christelijk leven ('témoignage') is van dat geloven een eerste bewijs. De weg naar de waarheid voert door het goede.

Daarnaast speelt de kunst van het overtuigen een voornamelijk rol. Pastoraat is zorgvuldig werk, je kan het vergelijken met het werk in een laboratorium. Niets kan zomaar voorondersteld worden. Ook bij pasbekeerden mag niet vergeten worden, dat ze geen enkele traditie bezitten. De houding van hun omgeving veroorzaakt een constante druk, die de nog jonge werking van de genade tegengaat. De missionaire gemeenschappen staan voor de uitdaging de onophoudelijke en zeer reële spanning van het geloof vast te houden. Het geloof wordt bevochten en doorleefd. De overgang tot het geloof is vaak de vrucht van een rationele levensbeschouwelijke keus. Veel mensen in de kracht van hun leven, die vroeger tegen de Kerk streden, laten zich dopen.

De apostel kan in zijn bekeringsijver

niet zomaar van alles aannemen of veronderstellen, zijn taak is veel meer overtuigen. Dat gebeurt overal: in de Kerk, in de vereniging, op vergaderingen, bij de mensen thuis, bij het catechismusonderricht. Dit verklaart het voortdurende en levendige contact van de priesters van de 'Mission' met de intellectuele, filosofische en wetenschappelijke cultuur: alleen theologie volstaat niet. Ze mogen in geen geval vastroesten.

Eén positief gevolg heeft dit steeds weer moeten overtuigen in ieder geval: de pasbekeerde leert het christelijke geloof goed kennen, de hele rijkdom van het evangelie ontdekt hij. In de traditionele religieuze gebieden gebeurt dat maar zelden, de godsdienstige vorming is daar te vaak onvoldoende, het begrip van het katholieke geloof oppervlakkig.

Voor de nieuwe missionaire gemeenschappen is de liturgie de tweede motor van het apostolaat. De gelovigen beleven daarin samen het christelijk geloof. De liturgie in de voorstedelijke parochies van Parijs en Marseille is natuurlijk niet vergelijkbaar met de liturgie van de grote benedictijnse abdijen, zij moet verstaanbaar en aansprekend zijn voor moderne arbeiders. De missionaire gemeenschappen blijven daarbij wel trouw aan de kerkelijke regels, maar tegelijkertijd proberen ze een voor de moderne mens begrijpelijke liturgie te scheppen. Zo willen ze de liturgie laten zijn, wat zij voor ieder moet zijn: een inwijding in de christelijke geloofsgeheimen, een invoering in de volle rijkdom van de christelijke spiritualiteit. Niet alleen de bewuste deelname van de gelovigen aan het eucharistisch offer is van belang in de mis: verstand, woorden en gebaren spelen ook mee. De mis wordt zo een factor in de steeds verdere bekering van de vroegere heidenen.

De uitwerking van de liturgie van de sacramenten en de sacramentaliën op de

jonge christelijke gemeenschappen en de wijze waarop de missionaire priesters deze rituelen gebruiken in hun apostolaat is een aparte studie waard. De verschillende paraliturgische rituelen hebben zoveel levenskracht!

De priesters in de nieuwe parochies waken ervoor dat de sacramenten afglijden tot een zeker traditioneel, bijna folkloristisch niveau. De werkelijke betekenis van de sacramenten raakt dan gemakkelijk uit het vizier. De 'Mission' is hierover zeer duidelijk: het sacrament brengt verplichting en verantwoordelijkheid met zich mee.

Het hele apostolische werk in de nieuwe missionaire gemeenschappen is erop gericht de gelovigen te vormen tot mensen die diep overtuigd zijn van de waarheid van het evangelie, mensen die voluit en bewust het mysterie van het geloof beleven. De gemeenschappen willen een apostolische dynamiek losmaken bij de gelovigen, ze achten die onontbeerlijk voor een authentiek christen. Evangelie, Kerk, katholiek geloof zijn voor de pasbekeerden een gemeenschappelijk, bovennatuurlijk goed. Daar zijn de gelovigen gezamenlijk verantwoordelijk voor, maar wel ieder op zijn eigen wijze. De priester anders dan de religieus, de trappist anders dan de leek. Anders de schepper van een intellectuele cultuur, anders de boer, anders de arbeider van een grote onderneming. Maar allen, die delen in de geestelijke genadegave van de Hemelse Vader zijn verantwoordelijk. Ze zijn er verantwoordelijk voor dat die gave gaaf blijft en verspreid wordt. Vandaar de noodzaak van het apostolaat. Het apostolaat van de katholieke Kerk is dus een voortdurende gezamenlijke inspanning van alle gelovigen voor het onderhouden en de verspreiding van het geloof.

Vanuit deze uitgangspunten vormt men in de nieuwe gemeenschappen een nieuw

type katholieke leek. Die leek is de eigenlijke vormgever van het christelijk geloof in zijn omgeving en de samenleving; hij is verantwoordelijk voor een christelijk sociale houding en de doorwerking van het mysterie van de incarnatie in het dagelijks leven. Het is duidelijk dat de priester-apostel en de lekenapostel op veel tegenwerking en problemen stuiten: de arbeidersmassa's geven zich niet zonder strijd gewonnen. Maar dat weerhoudt de pioniers onder de geestelijken en leken niet. Ze begrijpen dat een oude cultuur sterft, veel ooit levende tradities verliezen hun kracht. De pioniers kijken vooruit en maken plannen. Eigenlijk is hun hele inzet samen te vatten als het serieus nemen van het evangelie in de dynamiek van het moderne leven. Dat is waar de Franse missionaire groepen zich vooral op richten. Ze willen geen verzets- of tegenbeweging zijn. Integendeel, de beweging is gericht op een positieve activiteit, op opbouw. De vragen van het moderne leven, van de moderne psyche, de moderne samenleving neemt zij ernstig. Al die zaken beziet zij vanuit het evangelie, zo streeft ze naar de vorming van een nieuw type christelijke cultuur. Zij bouwt aan die cultuur in een omgeving waar soms zelfs de sporen van de oude bouwwerken verdwenen zijn.

Dit werk maakt duidelijk dat in nieuwe omstandigheden nieuwe wegen en nieuwe apostolische methoden nodig zijn. Dat is fascinerend. We volgen deze ontwikkelin-

gen geboeid en met respect. De grote praktische geest van de Fransen komt hier opnieuw duidelijk naar voren. Steeds weer weten zij de beschikbare middelen aan nieuwe eisen en omstandigheden aan te passen. Theorie of nabootsing verklaren de opkomst van de Franse missionaire beweging niet, nee ze kwam op uit het leven zelf. Wat stelt deze missionaire beweging getalsmatig eigenlijk voor? Ze staat nog maar in de kinderschoenen. De 'Mission de France' is pas nauwelijks een paar jaar bezig. In de tijd van oorlog en bezetting werd in Lisieux een seminarie opgericht dat arbeiders voor de binnenlandse Franse missie moest opleiden. Een eigen stijl, een eigen manier van denken en verstaan van problemen en taken is echter nu al merkbaar. Wat hier opbloeit lijkt uit te groeien tot een nieuwe apostolische school (als we ons zo mogen uitdrukken). Zoals meestal bij kerkelijke vernieuwingsbewegingen is een verlangen zichtbaar terug te keren tot de eenvoud van het evangelie. Een terugkeer tot inspiratie door de evangelische geest.

We zullen de verdere ontwikkeling en vruchten van deze beweging met aandacht volgen. Op grond van wat we al gezien hebben, voorspellen we de nieuwe werkwijzen de allerbeste resultaten.

KAROL WOJTYLA

Vertaling: drs. D. Wienen